

МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ПЕДАГОГІЧНОЇ ТЕХНОЛОГІЇ НАВЧАННЯ ШКОЛЯРІВ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ХУДОЖНЬОЇ ГРАФІКИ

Сердотецька Я. М.,
ПДПУ ім. К. Д. Ушинського

Анотація. У статті розглянуті питання методичного забезпечення педагогічної технології навчання школярів основ мистецтва графіки.

Ключові слова: художня графіка, діяльність, технологія навчання.

Аннотация. Сердотецкая Я. Н. Методические аспекты педагогической технологии обучения школьников в процессе изучения художественной графики. В статье рассмотрены вопросы методического обеспечения педагогической технологии обучения учащихся основам искусства графики.

Ключевые слова: художественная графика, деятельность, технология обучения.

Annotation. Serdotetska Y. "Methodical aspects of pedagogical technology of teaching of schoolboys in the process of study of artistic graphic arts". In the article is regarded the questions of the methodic pedagogical technology of learning students the based of art graphic.

Key words: the art graphic, activity, the technology of learning.

Постановка проблеми. Сучасний стан мистецької освіти школярів характеризується пошуками нових підходів до розв'язання навчально-виховних завдань на заняттях з образотворчого мистецтва. Тому ключовою проблемою художньої педагогіки стає збагачення знань новітніми теоріями та інноваційними методиками художнього навчання школярів, зокрема в галузі мистецтва графіки. Принаймні розгляд питань педагогічного забезпечення процесу навчальної діяльності учнів на заняттях за темами, що пов'язані з мистецтвом графіки передбачає передусім застосування методичної технології художнього навчання, а педагогічне управління цим процесом з його методичним забезпеченням дозволяє використовувати знання педагогіки, психології, дидактики викладання образотворчого мистецтва у реалізації завдань програми “Образотворче мистецтво” й комплексно вирішувати завдання художньо-естетичного виховання учнів.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблеми художньо-графічної підготовки школярів висвітлені в працях І. П. Глинської, В. С. Кузіна, М.І. Резніченко О. В. Сагана, Т. М. Хрустальнової, І. С. Якіманської та ін. Сучасні дослідження в галузі художньо-графічної освіти підтверджують важливість мистецтва графіки в естетичному вихованні школярів. Проте у теорії педагогіки недостатньо вивчені особливості технології художнього навчання, не повною мірою використовуються методичні засади у процесі вивчення мистецтва графіки в практиці загальноосвітньої школи. Розгляд питань педагогічної технології та методичного забезпечення процесу художньо-графічної освіти школярів показує, що педагогічні функції викладання художньої графіки в школі здійснюється у двох взаємопов'язаних площинах: формування в учнів художнього світогляду і вдосконалення їхніх мистецьких запитів та смаків [7]. Така стратегія художнього навчання акцентує значення теорії управління педагогічними процесами, що спрямовує вивчення основ мистецтва графіки, як найбільш доступного для школярів, не лише на пробудження особистісно-позитивного ставлення до культурних цінностей, а й на розвиток внутрішнього світу учнів за допомогою набуття конкретних знань та вмій, необхідних для повноцінного сприймання і відтворення художніх образів, здатності до творчої самореалізації через мистецтво графіки [5].

Формулювання цілей статті. Визначити дидактично зумовлені методичні підходи до змісту педагогічної технології, що можуть бути найбільш оптимальними для процесу художнього навчання школярів основ мистецтва графіки.

Результати дослідження. Аналіз наукових праць Ломова Б. Ф.[2], Кузіна В. С.[3,4], Тализіної Н. Ф.[8] показує, що кожній діяльності доцільно притаманна типова структура способів дій, тобто послідовно розташовані один до одного фази їх здійснення. Перша фаза це мотивація діяльності, котра включає: а) усвідомлення мотиву; б) інтерес до предмету та явищ навколишнього світу; в) оцінку тих чи інших подій. Отже, мотив визначається як спонукання особистості до діяльності. Друга фаза – постановка мети. Мета визначається через мисленеве уявлення результату на який цілеспрямована діяльність особистості. Третя фаза проявляється у визначенні і виборі способів дій для досягнення мети. Ця фаза невід’ємна від попередньої, так як способи дій чи засоби для досягнення мети особистість визначає при ретельно старанному продумуванні та оцінюванні обставин і враховує свої можливості. Друга і третя фази разом характеризують єдину розумову операцію – прийняття рішення. Четверта фаза забезпечується виконанням рішення. Вона має важливе значення влюбій діяльності й власно становить досягнення тієї мети і завдань, котрі визначені перед школярами, тобто саму діяльність. Діяльність не може здійснюватися в розвитку лише на прийнятті рішення. Для особистості та її діяльності, постановка мети, визначення завдань та розумова розробка шляхів до їх здійснення має важливе значення. Така цілеспрямованість має доцільність в діяльності особистості. На досягнення розумового результату як образу, спрямовує свої зусилля особистість під керівництвом вчителя. Усвідомлений вибір мети важливий ще й тому, що особистість свою діяльність буде “зі знанням справи”, так як способи дій визначаються відомими їй засобами. Отже, в діяльності, котра має бути продуманою і спланованою з урахуванням можливих обставин та змін протікання її в процесі, важливим моментом залишається виконання прийнятого рішення чи досягнення мети.

Отримані результати. Програмні завдання за темами художньої графіки передбачають різні види пізнавально-розумової та практично-

творчої діяльності учнів. Для педагогічного управління цими видами діяльності в процесі художньо-графічної діяльності школярів необхідно забезпечити їх методичною технологією. Методична технологія передбачає розробку структурно-логічної карти-схеми дидактичного забезпечення процесу, зміст компонентів яких би передбачав взаємовплив на процес художнього пізнання-навчання школярів.

Для виконання завдань, спрямованих на мету, необхідна цілеспрямована педагогічна технологія для забезпечення визначеного процесу художнього навчання основам мистецтва графіки. Комплекс методичних взаємовпливів має бути спрямованим на формування і розвиток розумово-практичних способів дій учнів в їх навчально-графічній діяльності, процес якої має такий алгоритм: увага – роздум – знання – питання – пошук – пізнання – розуміння – спосіб перетворення – творче вирішення завдань, що і є основою для оцінювання навчальних досягнень. Такий підхід дозволяє методично побудувати весь хід проведення занять з художньої графіки на уроках образотворчого мистецтва. Діяльність в цьому разі проявляє цілеспрямовану розумово-практичну продуктивну активність у вигляді способів дій навчальної та творчої діяльності. Продуктивність діяльності означає наявність в ній того чи іншого результату, котрий порівнюється з розумовим спланованим результатом, що виступає в якості мети. Антиципація в цьому процесі розглядається як здатність передбачати результати способів дій, ще до того як вони будуть здійснені, прогнозувати явища, моделювати у свідомості взаємовпливи що мають відбутися. В цьому разі вони пов'язані зі здатністю інтелекту до випереджуючого відображення, а критеріями навчальних досягнень школярів в процесі оволодіння основами мистецтва графіки та рівні сформованості у них якостей образотворчої діяльності можуть служити:

1. Пізнання реального світу в процесі сприймання творів художників – графіків / естамп, малюнок; ілюстрація, плакат тощо/.
2. Естетична оцінка дійсності у процесі сприйняття творів мистецтва графіки різних за жанром та художніми техніками виконання.
3. Емоційно-естетичне сприйняття, переживання, викликане роздумами та впливом творів митців мистецтва графіки.

4. Художньо-естетичні роздуми, викликані художньо-графічною діяльністю школярів при зображенні мотивів засобами художньої графіки.

5. Вирішення навчальних художніх проблем програмних завдань за темами, для графічної діяльності в ході виконання навчально-творчої роботи та ін.[6].

Нами визначено, що реалізація цього модуля педагогічної технології має бути здійснюватися поетапно. Такий підхід детермінує синтетичний результат духовно-практичної діяльності учнів і визначається такими напрямками навчально-пізнавальної роботи: підготовчий етап, ціннісно-орієнтаційний етап, інформаційно-пізнавальний етап, художньо-творчий етап, котрі передбачають формування сприйняття дійсності та мистецтва графіки, здатності образно мислити в художньо-графічній діяльності та образотворчу практичну діяльність, яка включає в себе навчально-репродуктивну роботу учнів та діяльнісно-творче виконання завдання за темою уроку окремим учнем чи виконання колективної творчої роботи.

Послідовність цих видів діяльності дозволяє планувати та реалізовувати мету та завдання педагогічного управління процесом художнього навчання та естетичного виховання учнів засобами мистецтва графіки. На основі цієї структурної моделі вчитель може методично здійснювати процес художньо-графічного навчання школярів. Найважливішим компонентом цього процесу є наочно-методичний матеріал, який повинен “зайняти структурне місце предмету безпосередньої мети його впливу та тієї діяльності, яка веде до осмислення того, що треба засвоїти учню” [2,303]. Ця думка Леонтєва А. Н. співзвучна висловленню Коменського Я. А. про те, що “все, чому повинен навчитися учень, він повинен перш за все побачити” [1,117]. Отже, активне залучення учнів до навчально-творчої діяльності багато в чому залежить від наочно-методичного забезпечення занять з образотворчого мистецтва. Метод наочного навчання виступає основоположним у процесі управління художньо-пізнавальною діяльністю учнів. В реалізації дидактичного методу наочного навчання важлива роль належить педагогічному малюнку. Наочний показ у формі графічного зображення є важливим інструментарієм педагогічної майстерності вчителя образотворчого мистецтва. Саме графічне

зображення застосовує вчитель під час пояснення навчального матеріалу програми, тому що воно дозволяє за короткий проміжок часу найбільш повно розкрити закономірності основ образотворчої грамоти, особливості будови художньої форми, закономірності композиції тощо за навчальними проблемами “форма”, “композиція”, “простір та об’єм”, “художні техніки графічного зображення”.

Естетичне сприйняття дійсності та творів мистецтва як вид діяльності учнів у процесі естетичного виховання набуває важливого значення у формуванні особистості дитини за умов, якщо вчитель цілеспрямовано реалізовує завдання всіх компонентів педагогічного управління: сприйняття дійсності та мистецтва, навчально-репродуктивні способи дій, навчально-творча діяльність. Розумова діяльність формує у них здоровий смак, почуття прекрасного, уміння вірно розуміти твори мистецтва, активізує їх практичну, творчу роботу на уроках. Практична діяльність включає, як зазначалося вище, навчально-репродуктивну, діяльнісно-творчу роботу учнів. Навчально-репродуктивні завдання виконуються учнями у формі вправ на основі наочно-інформаційного пояснення положень формоутворення в зображенні у вигляді педагогічного малюнка. Педагогічний малюнок наочно та доступно розкриває художньо-теоретичні відомості основ графічної мови, які мають бути засвоєні учнями у ході виконання навчально-репродуктивних вправ. Після репродуктивної роботи, на основі якої учні засвоюють конкретний програмний матеріал, наступним етапом процесу навчання буде самостійна художньо-творча діяльність. Навчально-творче завдання виконується з урахуванням набутих знань та умінь у ході репродуктивної діяльності та у процесі сприйняття дійсності і мистецтва графіки на етапі підготовчого, ціннісно-орієнтаційного, інформаційно-пізнавального спрямування.

Таким чином, використання вказаної моделі процесу навчання-пізнання дозволяє ефективно здійснювати управління педагогічним процесом, тобто проводити уроки образотворчого мистецтва цікавими і, головне, що предмет “Образотворче мистецтво” виконує загальноосвітні функції, цілеспрямовані на художньо-естетичну підготовку випускників шкіл.

При плануванні, організації та проведенні уроків за темами мистецтва графіки і визначення методичного змісту педагогічної технології навчання школярів в процесі вивчення основ художньої графіки вчитель повинен знайти оптимальний варіант проведення занять та виділити такі основні його складові для методичного забезпечення педагогічної технології, а саме:

- формування мети та завдань процесу художнього навчання;
- вибір та концентрація змісту кожного етапу художнього навчання школярів;
- вибір найкращого для даних умов форм методики наочного навчання;
- вибір найбільш оптимального поєднання методів проведення педагогічного процесу для здійснення професійних функцій та вирішення завдань художнього навчання учнів;
- складання найбільш оптимального плану проведення педагогічного процесу;
- максимально можливе покращення умов для реалізації обраного плану проведення процесу художньо-естетичного виховання учнів засобами мистецтва графіки (конструктивний аспект);
- реалізація обраного плану;
- аналіз оптимального досягнення поставлених завдань та корекція результатів (при необхідності).

Всі компоненти педагогічної технології входять до складу оперативного-управлінської діяльності вчителя. При цьому управління педагогічним процесом має передбачати систему базисних навчально-виховних завдань художньої діяльності учнів з методичним обґрунтуванням навчальних завдань програмного матеріалу.

Календарно-тематичне планування програмного матеріалу здійснюється за змістом базових навчальних проблем (форма, композиція, колір, об'єм, простір, матеріали та техніка виконання) художньо-графічних завдань. При цьому має бути визначено місце головній та супутнім проблемам навчання, видам діяльності, типам вправ до основних завдань, які розкривають положення образотворчої грамоти і особливості графічного зображення. Доцільно методично

обґрунтувати художньо-графічну діяльність учнів в такій структурній послідовності: мета – мотив – спосіб перетворення – результат дій. Взаємозв'язок цих компонентів заключає єдину синкретичну цілісність основних видів діяльності: пізнання, оцінка, узагальнення, перетворення що складають основу практичного вирішення творчих задач запропонованого завдання за тематикою.

Висновки. Такий підхід у розробці методичного комплексу надає можливість якісно планувати та проводити заняття з образотворчого мистецтва, більш ефективно використовувати форми і методи художньо-графічного навчання і, головне, творчо на високому рівні майстерності і компетентності здійснювати професійні функції та вирішувати дидактичні завдання програми в процесі педагогічного управління образотворчою діяльністю школярів різного віку, і тим самим використовувати особистісно-орієнтований підхід до формування і розвитку якісного рівня їх художньо-графічної підготовки.

Подальший напрям дослідження. Здійснене дослідження дозволило окреслити проблеми професійної підготовки в системі художньо-педагогічної освіти. Важливим напрямом наукової роботи ми вбачаємо перш за все дослідження проблем, що пов'язані з питаннями визначення дидактичних умов художньо-графічної підготовки майбутніх учителів образотворчого мистецтва.

Література

1. Коменский Я. А. Великая дидактика // Хрестоматии по истории педагогики / Сост. И. Е. Лакина й др. – Минск, 1971. – С. 117.
2. Леонтьев А. Н. Деятельность. Сознание. Личность. – М., МГУ. – С. 303.
3. Ломов Б. Ф. Методологические и теоретические проблемы психологии. – М., 1984. – 368 с.
4. Кузин В. С. Психология / Под ред. Б. Ф. Ломова. Учебник. 2-е изд. – М.: Высшая школа, 1982. – 256 с.
5. Кузин В. С. Изобразительное искусство и методика его преподавания в школе. Учебник. 3-е изд. – М.: АГАР, 1998. – 336 с.
6. Основи викладання мистецьких дисциплін / За заг. ред. О. П. Рудницької. – К., 1998. – 183 с.
7. Резниченко Н. И. Методические рекомендации по совершенствованию подготовки учителей к руководству графической деятельностью учащихся 1-4 классов. – М., АПН СССР, 1988. – 64 с.
8. Тальзина Н. Ф. Управление процессом усвоения знаний. – М., Изд-во МГУ. 1975.